

O‘TKIR HOSHIMOVNING BADIY MAHORATI: “DUNYONING ISHLARI” QISSASIDA OBRAZ YARATISH TAMOYILLARI

Bozorova Muxlisa Nodir qizi

Samarqand davlat pedagogika instituti,

Tillar fakulteti,

405-guruh talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘tkir Hoshimovning badiiy mahorati va obraz yaratish tamoyillari “Dunyoning ishlari” qissasi misolida tadqiq etilgan. Adib ijodida badiiy obrazning estetik mohiyati, xarakter yaratish usullari hamda qahramonlar ruhiyatini tasvirlash tamoyillari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida yozuvchining obraz individualligini ta’minlashda psixologik tasvir, dialog, ichki monolog va badiiy detallardan foydalanish mahorati yoritilgan. Shuningdek, qissadagi Ona obrazi misolida o‘zbek xalqining milliy qadriyatlari, ma’naviy-axloqiy qarashlari va oilaviy munosabatlari badiiy talqin etilgani ochib berilgan. Tadqiqot natijalari O‘tkir Hoshimov asarlarida obraz yaratish jarayoni o‘zbek nasrining badiiy-estetik taraqqiyotida muhim o‘rin tutishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: O‘tkir Hoshimov, badiiy obraz, obraz yaratish tamoyillari, badiiy mahorat, psixologizm, xarakter yaratish, Ona obrazi, dialog, ichki monolog, badiiy detal, milliy qadriyatlar, o‘zbek nasri, badiiy-estetik tafakkur, qissa, adabiy tahlil.

Abstract. This article examines the artistic mastery and principles of character creation in the works of O‘tkir Hoshimov through the example of the novella The Affairs of the World (“Dunyoning ishlari”). The study analyzes the aesthetic essence of literary characters, the methods of characterization, and the principles of portraying the psychological world of the protagonists. Particular attention is paid to the writer’s skill in employing psychological description,

dialogue, internal monologue, and artistic details to ensure the individuality and credibility of literary images. Furthermore, through the image of the Mother, the novella reflects national values, moral principles, and family traditions of the Uzbek people. The findings demonstrate that O'tkir Hoshimov's approach to character creation occupies a significant place in the artistic and aesthetic development of modern Uzbek prose and contributes to a deeper understanding of human spirituality and national identity.

Keywords: Otkir Hoshimov, "Between Two Doors", polyphonic novel, internal monologue, skill of creating an image, narrator-hero, artistic detail, psychologism, individualized speech, M.M. Bakhtin's theory.

O'zbek adabiyotida inson ruhiyatini teran tasvirlash, milliy qadriyatlarni badiiy talqin etish va hayot haqiqatini san'at darajasiga ko'tarish borasida O'tkir Hoshimov alohida o'rin tutadi. Adib asarlarida inson qalbi, uning ichki dunyosi, axloqiy tanlovlari va ma'naviy qiyofasi chuqur tahlil qilinadi. Yozuvchi yaratgan obrazlarning hayotiyligi va tabiiyligi kitobxon qalbiga tez yo'l topishiga xizmat qiladi.

"Dunyoning ishlari" qissasi yozuvchining eng mashhur asarlaridan biri bo'lib, unda o'zbek xalqining ma'naviy dunyosi, oilaviy munosabatlari va insoniy fazilatlari badiiy jihatdan yoritilgan. Qissa tarkibidagi "Qarz" hikoyasi esa insoniylik, mehr-oqibat va ma'naviy mas'uliyat masalalarini o'zida mujassam etganligi bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur hikoyada yozuvchining obraz yaratish mahorati, ayniqsa, Ona obrazi talqinida yaqqol namoyon bo'ladi.

QARZ

Bir kuni gapdan-gap chiqib, aka-ukalar oyimga hazillashdik: – Har oy pensiya olasiz. Shuncha pulni qayoqqa qo'yyapsiz? Sandiqqa bosyapsizmi? – Sandiq qatta, bolam? – deb kuldi onam. – Qarzlarim bor. O'shanga beraman-da.

Akamning qovog'i osildi: – Qarz? Hali birovdan qarz ham olasizmi? – E, senga nima, bolam! Mening ishimga aralashib nima qilasan? Keyin gap boshqa yoqqa aylanib ketdi. Bu suhbatni butunlay unutib yuborgan edim. Qaysi kuni ertalab hovlida aylanib yursam, qo'shinimizning yetti yashar qizchasi Nilufar chiqib qoldi. Oppoq sochpopuk taqib, atlas ko'ylak kiyib olibdi. – Ha, Nilu, yasanib olibsan, mehmonga ketyapsanmi? – dedim erkalab. – Bugun man tug'ildim, – dedi u qopqora ko'zlarini pirpiratib jilmayarkan.

– Iya, shunaqami, shoshmay tur-chi, hozir...Uydan bir hovuch shirinlik olib chiqdim. – Mana, o'rtoqlaring bilan ye. Nilufar kattalardek jiddiy bosh chayqadi: – Men shirinlik yemayman. Tishim tushgan. Keyin yana o'sha jiddiy ohangda qo'shib qo'ydi: – Bultur possha buvim menga tufli olib beruvdilar. Tug'ilganimda. – Qizcha o'ylanib qoldi. – Keyin-chi, Bahoga uch oyoqli velosiped, Baxtiga ko'ylak... Qo'limdan shirinliklar tushib ketdi

Hikoya sarlavhasining o'zi ham ramziy ma'no kasb etadi. Dastlab "qarz" tushunchasi moddiy mazmunni anglatgandek tuyuladi. Biroq voqealar rivoji davomida bu tushuncha insonning boshqalar oldidagi ma'naviy burchi va mas'uliyatini ifodalovchi falsafiy tushunchaga aylanadi. Bu esa yozuvchining badiiy umumlashtirish mahoratini ko'rsatadi.

Hikoyaning markazida Ona obrazi turadi. O'tkir Hoshimov ushbu obraz orqali o'zbek ayolining eng go'zal ma'naviy fazilatlarini umumlashtirishga erishgan. Ona mehribon, sabrli, bag'rikeng va insonparvar inson sifatida tasvirlanadi. U farzandlari va atrofidagi insonlar taqdiriga befarq qaray olmaydi. Muallif Onani ulug'lash uchun balandparvoz ta'riflardan foydalanmaydi. Aksincha, uning oddiy hayotdagi harakatlari, samimiy suhbatlari va odamlarga bo'lgan munosabati orqali xarakterini ochib beradi. Bu esa obrazning tabiiyligi va ishonarliligini ta'minlaydi.

Ona obrazining eng muhim xususiyatlaridan biri uning insonlarga yaxshilik qilishni hayot mezoni sifatida qabul qilganidir. Hikoyada bu holat nafaqat uning farzandlariga, balki jamiyatdagi boshqa insonlarga boʻlgan munosabatida ham namoyon boʻladi. Shu sababli Ona obrazi individual xarakterdan umumlashgan badiiy timsol darajasiga koʻtariladi. Oʻtkir Hoshimov qahramonlar ruhiyatini tasvirlashda psixologik tahlildan keng foydalanadi. “Qarz” hikoyasida ham voqealarning tashqi rivojidan koʻra qahramonlarning ichki kechinmalariga koʻproq eʼtibor qaratilgan. Bu esa asarning hissiy taʼsir kuchini oshiradi.

Dialoglar obraz yaratishda muhim vosita vazifasini bajaradi. Qahramonlarning nutqi ularning xarakterini, dunyoqarashini va maʼnaviy saviyasini ochishga xizmat qiladi. Onaning sodda, ammo hikmatli soʻzlari uning hayotiy tajribasini namoyon etsa, bolalar nutqida samimiylilik va begʻuborlik aks etadi. Dialoglarning xalqona ruhda berilishi asarning milliy koloritini kuchaytiradi. Yozuvchi murakkab hayotiy haqiqatlarni sodda va tabiiy iboralar orqali ifodalashga muvaffaq boʻlgan.

“Qarz” hikoyasida badiiy detal muhim estetik vazifa bajaradi. Muallif oddiy hayotiy holatlar orqali qahramonlarning ichki dunyosini ochadi. Kundalik turmushga oid detallar hikoyaning badiiy taʼsirchanligini oshiradi va obrazlarning tabiiyligini taʼminlaydi.

Asarda milliy qadriyatlar masalasi ham alohida oʻrin tutadi. Kattalarga hurmat, kichiklarga mehr, saxovat, insonparvarlik va muruvvat kabi tushunchalar voqealar rivoji davomida tabiiy tarzda namoyon boʻladi. Muallif ushbu qadriyatlarni quruq targʻib qilmaydi, balki obrazlar xarakteri va xatti-harakatlari orqali koʻrsatadi. Yozuvchi uchun insoniylik millat, yosh yoki mavqega bogʻliq boʻlmagan umuminsoniy mezondir. Shu bois hikoyadagi qahramonlar oʻzbek milliy xarakterining eng yaxshi jihatlarini aks ettiruvchi badiiy timsollar sifatida namoyon boʻladi.

Xulosa qilib aytganda, O‘tkir Hoshimovning “Qarz” hikoyasi yozuvchining obraz yaratish mahoratini namoyon etuvchi muhim asarlardan biridir. Hikoyada Ona obrazi markaziy ma’naviy tayanch sifatida gavdalanib, mehr-oqibat, insonparvarlik va ma’naviy poklik kabi fazilatlarni ifodalaydi. Adib psixologik tasvir, dialog va badiiy detallardan samarali foydalanish orqali qahramonlar xarakterini tabiiy va ta’sirchan tarzda ochib bergan. Asarning badiiy qimmatida insonning ma’naviy burchi, ota-ona oldidagi mas’uliyati va ezgulik g‘oyalarining hayotiy obrazlar vositasida ifodalanganidadir. Shu jihatdan “Qarz” hikoyasi O‘tkir Hoshimov ijodidagi obraz yaratish tamoyillarini o‘rganishda muhim manba hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Dunyoning ishlari. – Toshkent: Sharq nashriyoti, turli nashrlar.
2. O‘tkir Hoshimov. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Sharq, 2019.
3. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: Akademnashr, 2018. – 480 b.
4. Normatov U. Umidbaxsh tamoyillar. – Toshkent: Ma’naviyat, 2000. – 144 b.
5. Karimov N. XX asr o‘zbek adabiyoti manzaralari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2008. – 536 b.
6. Rasulov A. Badiiylik — bezavol yangilik. – Toshkent: Sharq, 2007. – 336 b.
7. G‘ofurov I. Hayo — xaloskor. – Toshkent: Sharq, 2006. – 288 b.
8. Boltaboyev H. O‘zbek mumtoz adabiyoti nazariyasi. – Toshkent: Mumtoz so‘z, 2011. – 504 b.
9. Sultonov I. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2005. – 272 b.
10. Nazarov B. Ijodkor shaxs va badiiy asar. Toshkent: Fan, 2010. 256 b.